

ZAHRADNIČENÍ BEZ PŮDY

ANEB BALKONY A TERASY PORŮSTAJÍCÍ DO KRÁSY

MÁTE JEN MALÝ PĚSTITELSKÝ PROSTOR, JAKÝM JE NAPŘÍKLAD TERASA, VERANDA, BALKON, STŘECHA, NEBO JEN TRUHLÍKY ZA OKNEM? PLÁNUJETE NA TAKOVÉM MÍSTĚ ZAHRADNIČIT TRVALE, NEBO JE TO JEN PŘEDEHRA PRO POZDĚJŠÍ POŘÍZENÍ KUSU OPRAVDOVÉHO POZEMKU PRO PĚSTOVÁNÍ? AŽ TAK ČI ONAK, KAŽDÉ MÍSTO SKÝTÁ ROZMANITÉ MOŽNOSTI A ZÁLEŽÍ JEN NA VAŠÍ FANTAZII, KTERÉ Z NICH VYUŽIJETE A KTERÉ SE ROZHODNETE KVŮLI PRACNOSTI ČI KOMPLIKOVANOSTI NEVYUŽIT. V KAŽDÉM PŘÍPADĚ ZÍSKÁTE PLNOHODNOTY KONTAKT S ROSTLINAMI. A MOŽNÁ POCHPÍTĚ I MNOHEM VÍCE O JEJICH POTŘEBÁCH, NEŽ KOLIK POTŘEBUJE VĚDĚT MAJITEL ZAHRADY S ÚRODNOU PŮDOU. S KAŽDOU JEDNOTLIVOU ROSTLINKOU SE MŮŽETE DOSLOVA MAZLIT.

PERMAKULTURA VE MĚSTECH JE OBLAST S OBROVSKÝMI A DOPOSUD NEVYUŽITÝMI A MÁLO PROZKUMANÝMI MOŽNOSTMI. ÚDAJNĚ BY BYLO MOŽNÉ, ABY SE MĚSTA KOMPLETNĚ SAMOZÁSOBILA POTRAVINAMI, KDYBY JEJICH OBYVATELÉ VYUŽILI PĚSTITELSKÝ POTENCIÁL VŠECH VOLNÝCH PLOCH. ELIMINOVALA BY SE TÍM I DOPRAVA, SKLADY A PŘEKLADIŠTĚ A V PODSTATĚ BY PLODINY Z VEŘEJNÝCH PROSTRANSTVÍ A VLASTNÍCH PLOCH MOHLY BÝT ZDARMA. OBAVY Z ROZKRÁDÁNÍ PLODIN VE MĚSTĚ NEMAJÍ OPODSTATNĚNÍ VE CHVÍLI, KDY JICH JE JEDNODUŠE VŠUDE DOSTATEK. PROBLÉMY SE ZNEČIŠTĚNÍM DOPRAVOU A PRŮMYSLEM JSOU JIŽ EKOLOGICKÝMI ALTERNATIVAMI VYŘEŠENÉ, STAČILO BY JE VE SPOLEČNOSTI UVÉST DO PRAXE. PŘÍKLADY MĚSTSKÝCH DESIGNŮ Z RŮZNÝCH ČÁSTÍ SVĚTA JSOU K VIDĚNÍ NAPŘÍKLAD V DOKUMENTU GLOBÁLNÍ ZAHRADNÍK OD BILLA MOLLISONA. SDÍLÍM JEHO ÚDIV NAD TÍM, PROČ SE V ODBORNÝCH ŠKOLÁCH UČÍ, ŽE NA VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ SE NEMAJÍ SÁZET JEDLÉ ROSTLINY.

CO LZE PĚSTOVAT V NÁDOBÁCH

Vše, co roste na zahradě i jinde v přírodě, může růst i v nějaké nádobě. Důkazem jsou bonsaje, miniatury lesních stromů a keřů v miskách. Vzhledem k tématu této knihy však bonsaje, muškáty, petúnie, živořící cypřišky a jiné běžnější truhlíkovky vynechám. Permakultuře jde totiž nejen o krásu, ale i o přínos pro člověka. Co jedlého nebo využitelného můžeme pěstovat, aniž bychom to mohli nechat zakořenit do volné půdy? Máme vůbec ambice něco jedlého z těchto prostor získávat?

Pamatuji si velmi dobře, že moji prarodiče po ztrátě zahrady při zcela nelogickém přestěhování do paneláku tyto ambice měli. Ve velkých plastových pytlích na balkoně pěstovali rajčata, papriky, okurky a fazole. Sice je hnojili dávkami průmyslových granulovaných hnojiv, ale radost z úrody byla velká a mně se to vždycky moc líbilo. Na balkoně nebyla nuda, byla tam malá jedlá džungle.

Pěstovat můžete téměř vše jedlé, dokonce i malé ovocné stromy, pokud jim zajistíte nějakou půdu, vláhu a hnojení. Jen by vás mělo zajímat, kolik která rostlina v květináči doroste. Odhady bývají nepřesné, protože to hodně závisí na péči, kterou jí dáte. Obvykle platí, že bylinky a jednoletky mohou být stejně velké, jako by rostly na záhoně, stromy a keře jsou nádobou limitované výrazněji. Maximální velikost i životnost je kratší, když mám na mysli plodící záležitosti a nepočítám staleté a tvrdými podmínkami trápené bonsaje. Ty mají sice dlouhou životnost (když na ně nezapomenete), ale moc potravy vám nedají, protože i kdyby to byly plodivé druhy, nemají živiny, ze kterých by plody vytvářely. Kdyby měly živiny, už by z nich nebyly bonsaje.

TIPY NA PĚSTOVATELNÉ PLODINY

Téměř všechna zelenina se dá pěstovat v truhlících. Pouze pro kořenové druhy, jako jsou mrkve, petržel a podobně, je spíš než květináč či truhlík lepší vyvýšený záhon, což bude na terase realizovatelné jednodušeji než na balkoně. Výhodné je pěstovat druhy keřčkové a pnoucí, které na malé ploše hodně plodí. Když sklídíte salát, je to jen poměrně málo z plochy, kterou zabral, zatímco rajčata, papriky a okurky žijí a plodí v prostoru, který salát nevyužije. Čilipapričky snadno rostou i v malých kontejnerech, křen může růst ve velké bedně. Fazole mohou popnout i velmi vysoké opory. Poznal jsem na svých kurzech lidi, kteří si na velkém balkoně pěstovali celoroční zásobu fazolí, dokonce přes deset různých druhů, a zbývalo jim i na rozdávání pro příbuzné. Dýně hokkaido porostou i z plastového pytle naplněného zemí s kompostem. Převíslé jahody dobře využijí zavěšené truhlíky. Méně známou plodinou je popínavka ačokča, nazývaná paprikookurka – roste bujně a chutná dobře. Plodit v nádobě může i avokádo vypěstované ze semene z kupovaných plodů nebo okrasný, a přitom využitelný vavřín neboli bobkový list.

Pokud máte i sklep na přezimování při teplotě kolem 10 °C, je snadné pěstovat choulostivé rostliny, na péči o něž běžným zahradkářům nezbývá čas, například přenášeč bylinky (stévie, lippie, aloisie, rozmarýna) nebo citrusy.

Veškeré bylinky zmíněné v bylinkové kapitole lze pěstovat v nádobách, s ohledem na jejich nároky. Potřebujete pro ně mít balkon nebo terasu orientovanou k jihu. Výhoda slunce- a suchomilných bylinek oproti jiným druhům spočívá v jejich schopnosti vydržet letní sucha s minimem vody. To jim ve výběrovém řízení pro osazení nádob dává body k dobru. Navíc vypadají velmi elegantně, kvetou, voní a mají široké využití v kuchyni i jinde v domácnosti, mít je blízko po ruce se hodí. Nejsou to však kaktusy, takže bez občasných závlahy v květináči nemají šanci. V něm totiž půda vysychá mnohem více než ve volné půdě v zahradě. Když už jsme u toho, i kaktusy potřebují občas zalévat, když jim balkon odstiňuje přímý déšť. Z mrazu-vzdorných druhů kaktusů (nejčastěji opuncii) v dobře drenážovaných nádobách umístěných na zídkách nebo v místech, kudy hrozí přeledení, se dá udělat dobrá celoroční ochrana proti zlodějům. Kaktusy musí mít plně oslunění. Většina druhů však mrazu-

vzdorných není a na zimu se stěhují do chladného sklepa, substrát musí být úplně suchý. Sám jsem v teenagerské věku pěstoval stovky nádherných kaktusů, ale moc jiného užítka, kromě pěstitelské radosti, z nich v našich podmínkách není.

Z menších keřů lze celoročně pěstovat venku například zimolez kamčatský. Ovocné stromky kupujte na těch nejzaksrlejších podnožích, které do zahrad vůbec nedoporučují, ale zde mohou mít dobrý efekt. I malý stromek v nádobě začne brzy plodit. Nevýhodou je krátká životnost.

Ačokča nazývaná paprikookurka je zajímavá popínavá zelenina.

NÁDOBY NA SÁZENÍ

Nejhezčí jsou květináče a nádoby keramické nebo kamenné. Keramika je lepší glazovaná, neglazovaná do sebe saje ze substrátu příliš mnoho vody a odpařuje ji, potřeba závlivky proto stoupá. Plastové nádoby jsou z tohoto důvodu také vhodné, jsou i lehčí a lépe se přenášejí, jen nevypadají tak dobře.

Využijte i vtipné nádoby k sázení, vaše minizahrádka bude o to zajímavější. Staré hrnce, vědra, čajové konvice, misky, umyvadla, nočníky, vyřazené kbelíky, zahradní i zednická kolečka, ... Základem úspěchu je udělat všem nádobám ve dně díru pro odtok a nasávaní vody.

Velké kontejnery můžete umístit pro snadnější manipulaci na podložku s kolečky, zvláště pokud se jedná o rostliny, které musí na zimu dovnitř. Pro popínávky můžete zvolit nejružnější opory, od klasických dřevěných mřížek, drátěných konstrukcí, zábradlí, provázků a tyčí až po méně obvyklé, jako jsou třeba uřezané větve, rybářské sítě, bambusové rohože, stará anténa nebo štafle.

Ve velkých nádobách vydrží mrazuvzdorné byliny i stromky celoročně venku, v malých nádobách v podstatě taky, ale je zde riziko, že mohou příliš promrzat (oproti kořenům ve volné půdě kolem sebe mají méně zeminy, jsou tedy méně izolované). Odolnějším rostlinám to nevadí, ale pokud pěstujete choulostivější bylinky, při extrémních mrazech o ně přijdete. Je proto lepší přezimovat je v chladné světlé místnosti, jen s minimální závlivkou, aby neuschly, ale ani neuhnilly.

Mráz také vysušuje půdu i tkáně rostlin, takže to, co leckdo považuje za umrznutí, bývá častěji uschnutí. Zimní závlivka květináčů stojících i pod širým nebem může být nutná.

JAK ZALÉVAT

Potřebujete do něčeho chytat odtokovou vodu nebo naopak do něčeho vodu pod květináče nalévat. To je nesmírně důležité dobře a funkčně vymyslet. Podmisky nesmí být příliš mělké ani příliš velké.

V prvním extrému hrozí sucho, v druhém utopení při přelívi. Čím větší a vyšší je nádoba pro rostlinu a čím žíznivější rostlina, tím větší může být množství vody, které jednorázově naplníte do zalévací mísy.

V případě, že máte větší mísy s možností vypouštění, kam ta voda odeče? Sousedé pod vámi budou určitě rádi, když to promyslnete. Na terase je žádoucí

nevyplavit si dům či nepromáččet při závlaze základy. Ve většině případů to řeší pečlivost při zavlažování, vhodný sklon podlahy a případně nějaký okap s trubkou svedený na bezpečné místo. Tím může být sud s dešťovou vodou, odkud se může přebytečná voda recyklovat zpět do systému. Každý případ je jiný, s trochou praktičnosti a předvídavosti vše vymyslíte správně i bez nějakých složitých návodů.

Dešťová voda je pro zalévání vhodná, při použití vody z vodovodu je lepší nechat ji pár hodin nebo i několik dní odstát, aby se oživila. Automatické zavlažování a různé rozvody jsou možností, ale poruchová, drahá a pracná. Jenže jaké jiné řešení zvolit třeba v době dovolených? Neseženete-li dobrovolného a zodpovědného zalévače, mohou pomoci plastové lahve s dírkou, ze kterých kape voda. Stačí udělat díрку nebo více dírek v zašroubovaném víčku a píchnout je dnem vzhůru do nádob s rostlinami. Půda si sama odeberá, kolik vlhkosti potřebuje. Je nutné to předem vyzkoušet a vyladit. Podobně, možná i lépe fungují zahrabané keramické amfory či nádoby bez dírek, ze kterých vlhkost do okolní půdy prosakuje, ale pomalu a úsporně. Jen jejich hrdlo kouká z květináče nad povrch půdy, tím můžete dolévat vodu. Nasávací princip zajistí i knoty, provazy nebo proužky hadrů důkladně zahrabané jedním koncem v květináči a druhým koncem ponořené do nádoby s vodou.

V případě, že zaléváte tak, aby voda dlouho v míse nestála, můžete používat i šedou vodu z domácnosti. Nejjednodušší verzí je nabírání kýblem z vany nebo dřezu, středně složitou je sud s plovákovým čerpadlem, do kterého je svedena voda z celé domácnosti. Nejpropracovanější je svedení této vody do umělého koryta či žlabu s mokrhadními rostlinami, které vodu čistí pro další využití, ale to už pochopitelně vyžaduje větší prostor. Základem je používat co nejpřirozenější mycí prostředky, které rostlinám poslouží spolu s vaší špínou jako hnojivo.

SUBSTRÁTY NA SÁZENÍ

Když smícháte více ingrediencí dohromady, třeba zemínu s pískem, už se tomu odborně neříká hlína nebo půda, ale substrát. Substrát zvolte propustný a vzdušný, ze kterého se po zalití a vyschnutí nestane jílovitá bábovička. Ale ne natolik propustný a písčité, aby byl ihned suchý a žádnou vodu neudržel. Do běžné zahradní půdy se přimíchává trochu písku a kompost. Obojí lze koupit v hobbymarketech, pokud nemáte. Univerzálně se pro vylepšení substrátů používá rašelina, ale tu lze nahradit právě různými mnohem ekologičtějšími komposty. Výborné je přidávat i zkompostovaný hnůj. Minerály dodá například čedičový prach, více o remineralizaci půdy najdete v kapitole Cesta ke kvalitní půdě. Některé pytlované komerční substráty obsahují těžké kovy, průmyslová hnojiva a jiné škodliviny. Jsou proto nevhodné pro jedlé rostliny, můžete je použít jen pro okrasné. Zajímejte se i o pH směsi, kterou do květináče dáváte. Směs můžete naočkovat mykorhizou, nebo ji potom aplikovat až na kořeny rostlin (více v kapitole Mykorhiza). Na dno nádob se doporučuje dát dobrou drenáž, ať už štikr, hrubší písek, rozbitý porcelán nebo trochu stavební suti. Nad každou odtokovou díru můžete umístit střep, který získáte, když něco pěkného rozbijete, nemusí to být váza ze 16. století, květináč bude bohatě stačit.

I přes veškerou péči je dobré rostliny občas přesazovat a vyměřovat jim substrát. U některých je to potřebné každoročně, jiné vydrží bez přesazení několik let. Čím je nádoba větší, tím méně často je přesazování nutné. Větší trsy je dobré rozdělít a rozsadit. Také pravidelně sklízujte, udržte tím bujněji rostoucí druhy na uzdě. Použitý substrát lze zkompostovat spolu s kuchyňským odpadem.

JAK HNOJIT PŘÍRODNĚ

Kořeny omezený prostor prokoření rychle a živiny obsažené v půdě jim brzy přestanou stačit. V přírodě jim je doplňuje okolí a fungující koloběhy, tady to musíte dělat vy. Na trhu je dnes velké množství hnojiv, protože je to dobrý byznys. K dostání jsou i čistě přírodní hnojiva, která jsou jediná doporučitelná v případě, že pěstujete jedlé rostliny. Ale i u nejedlých rostlin je z hlediska ekologie a etiky lepší průmyslová hnojiva ze své peněženky nepodporovat. Existují permakulturní metody, jak si zajistit květináčovou úrodnost. Máte-li možnost založit někde venku kom-

post na organické zbytky a odpady, je to obrovské plus. Menší kompost na bázi žížalí bedny lze mít i v bytě nebo na balkoně. Říká se tomu vermikompost a více o něm najdete v kapitole Kompostování a bezva humus.

Další skvělé hnojivo si vyrábíte sami. Navíc je to hnojivo, které o vás kořínkům vašich zelených přátel předá důležité osobní informace. Budou vědět, co vás zrovna trápí, a mohou vás ještě efektivněji uzdravovat svými léčivými látkami. Tím zázračným hnojivem je vaše moč smíchaná v poměru 1:8 s vodou. Moč je při opouštění těla v podstatě sterilní, a pokud ji nenecháte dlouho stát v podmiskách nebo v konvi, tak nehrozí žádné nepříjemné pachy. Jedná se o takovou urinoterapii pro rostliny.

Alternativou je rostlinná jícna, kterou získáte vykvašením kopřiv, kostivalu nebo i jiných rostlin v kbelku s vodou. Pěkně smrdí, ten zápach dobře znáte z vázy s květinami, kterým zapomenete měnit vodu. Po začátku kvašení to můžete něčím přiklopit, aby váš zápach neobtěžoval. Zhruba za dva týdny po založení bývá jícna nejlepší. Lze ji ředit vodou a zalévat s ní veškeré rostlinstvo. Sám nechápu, co na ní ty rostliny mají, ale je známo, že zvyšuje přirozenou odolnost rostlin, doplňuje vyčerpané minerální látky a užitečné enzymy.

Dýně stejně jako okurky se rády pnou a ve vertikální poloze plodí ještě lépe.

S trochou vynalézavosti se i ve městech každá nevyužitá plocha může změnit v plodící oázu.

VENKOVNÍ AKVÁRIA, MINIRYBNÍČKY, MINIBAŽINKY A MINIMOKŘADY

V teplejším klimatu, kde nikdy nemrzne, to mají s malými venkovními nádržemi velmi jednoduché. U nás musíme řešit, co s nimi v zimě. Ve velké nádrži můžete nějakým čerpadlem zamrzání vody předejít, ale u malých je to problém. Zamrzlá voda může nádoby trhat a ani ryby v ledu nepřežijí. Jednoduché řešení je přemístování na chladnou chodbu nebo do zimní zahrady, kde nemrzne. Zima prožitá v teplém bytě by byla pro studenoodvodní rostliny a živočichy týráním. Odolným vodním rostlinám v odolné nádobě promrznutí nevádí.

Jestliže tyto věci vyřešíte, otevírá se vám dobrodružný vodní svět zajímavý na pozorování a též plný jedlých specialit. Nemyslím tím žabí stehýnka ani želví polévku, ale třeba vodní kaštiny, které plodí kotvice plovoucí, bramborovité kořeny a mladé kukuřicovité stvolky orobince, léčivé účinky aromatického puškvorce, mírně pálivou potočnici nebo mnoho dalších jedlých a léčivých vodních a bahenních rostlin, které jsem sám zatím ještě nestihl vyzkoušet. Vodní prostředí s dostatkem slunce a živin je velmi úrodné. Mnoho odolnějších akvarijních ryb může být v teplejších měsících ve venkovních nádržích, a velmi jim to prospívá. Chytají tam larvy komárů, dobře rostou a cítí se přirozeněji nežli v bytě. Koncem léta ale musí zpět do akvária v obýváku.

VERTIKÁLNÍ VYCHYTÁVKY

Pro maximum zeleniny na minimální ploše existuje vynález zvaný unifit. Je to vysoký patrovitý stojan, každé patro je mísa naplněná hlínou a středem vede zavlažovací trubka.

Sepp Holzer vymyslel zajímavou metodu pro hladovějící lidi bez půdy, žijící v panelákových ghettech chudých zemí. Pospojoval plastové lahve, pevné pytle nebo popelnice bez dna do velkého hada, který visí ze střechy budovy dolů (připevněný ke všemu, k čemu to jde) a je k němu přístup z oken, pavlačí nebo balkonů. Je to naplněná hlína a kompostem z domácích zbytků či fekálií, zalévá se to dešťovou nebo odpadní vodou ze střechy. V místech, kam lze z oken a balkonů dosáhnout, se z boku udělají díry, do kterých lze sázet semena dýní nebo jiné odolné a rozrůstavé plodiny, nejlépe s proucími schopnostmi. Vertikální prostor se tím dá dokonale zúrodnit, slunce je dostatek, voda se využije do poslední kapky a sklizeň výrazně zlepši lidem jídelniček. Záleží jen na kvalitě provedení a na množství šikovných lidí, kteří to zrealizují. Materiálu je nadbytek – a zdarma.

POPÍNAVKY NA VOLNÉ NOZE

Popínavé vytrvalé rostliny jsem již zmiňoval, ale ve formě vysazené v nádobách. Někdy se může i lidem nevlastním prostor kolem domu podařit vysadit je poblíž domu do půdy a "vytáhnout" si je až na svůj balkon nebo k oknu. To je dnes běžné s břechtanem nebo přísavníkem, méně časté například s vinnou révou nebo sibiřskými minikiwi (aktinidie). Výhodou kořenů v zemi je bezúdržbovost a růstová i věková neomezenost takové rostliny. Přesazení vzrostlé popínavky v květináči může být problematické, ale ta venku má kořeny několik metrů do hloubky a vyschnutí ani potřeba přesazování jí nehrozí. Ideální je, když má poblíž vývod z okapu. Občas můžete přihnout, třeba přímo z okna :-).

Kdyby se opravovala fasáda, starší popínavku lze ostříhat a ona potom zase rychle od kořenů obráží. Jestli u domu či terasy není úrodná půda, můžete ji zasadit dále od domu na vhodné místo a dovést ji ke zdi domu naležato v přikopu v zemi, který se později zasype. Terasu porostlou popínavkami zakořeněnými v okolí je možno ponechat delší čas bez jakékoli péče, narozdíl od zakvětináčované terasy, na které vše může uschnout za jediný horký letní den.

PĚSTOVÁNÍ V BYTĚ

Za oknem je mnohem méně slunečního svitu nežli venku, takže úspěchy lze slavit s rostlinami polostinnými. Suchý vzduch nebo zimní teplo může některé druhy vyřadit ze seznamu. Netroufám si dávat konkrétní doporučení, protože podmínky za každým oknem mohou být jiné. Pěstování při umělém osvětlení k dokonalosti dotáhli pěstitelé marihuany, k čemuž vás nenabádám, ale jejich vynálezy dohledatelné na internetu mohou někteří nadšenci převzít pro domácí množírny ze semen či řízků.

VYTVÁŘENÍ BEZPOZEMKOVÉHO DESIGNU

Je to stejné jako na zahradě – na začátku si zjistěte, jaké máte podmínky. Takže malý permakulturní brainstorming.

1) Zjistěte, kolik slunce na pěstební plochu denně svítí (světové strany, zastínění), kolik větru tam fouká, jestli hrozí nějaké ekologické znečištění, jestli chcete ponechat či zakrýt výhledy, zmírnit hluk, zastínit okna, atd.

2) Důležitým aspektem také je, kolik času a péče můžete rostlinám poskytnout. Rostlina omezená nádobou nemá nikdy šanci být soběstačná a nezávislá

na lidech, snad s výjimkou některých suchomilných skalniček a plevelů. Od toho se odvíjí intenzivnost přestování a způsoby zavlažování.

3) Co se týká technických parametrů prostoru, zjistěte si nosnost balkónu, kvalitu a trvanlivost stávajících konstrukcí a potřebu jejich údržby. Na masivní betonovou terasu můžete klidně umístit obří nádobu s vodou nebo gigantický květináč či rovnou vyvýšený záhon. Na balkoně s lehkou konstrukcí se může i několik dobře miněných květináčů stát nadměrnou zátěží. Pro zavěšování květináčů najděte ve stropě na háky pořádnou traverzu nebo trám, rostliny těžknou, když rostou. Veškeré stojany a držáky dlejte raději pevnější, abyste neriskovali jejich kolaps.

4) Jsou-li v dosahu sousedé, bude to na ně mít nějaký kladný či záporný vliv? Budete-li popínat něčím bujnějším, předem se s nimi domluďte, jestli jim vaše popínavky mohou dříve či později dělat společnost. Až se k nim připláží, tak se snadněji spřátelí.

5) Rozmyslete si při rozmístování rostlin, jak budete celý prostor uklízet a jestli se všude snadno dostanete při zalévání a jiné péči. Kde je v prostoru vaše místo? Někde možná chcete sedět, kochat se a nechat si dozrávající plody opadávat přímo na talíř. Má se tam vejít i stolek a druhá židle pro někoho dalšího?

6) Bude prostor obývat i nějaký živočich? Je tam pro něj bezpečno? Má zajištěny všechny potřeby, aby tam zůstal dobrovolně, může volně odcházet, odplouvat či odlétat, nebo potřebuje zábrany úniku?

7) Jak chcete, aby celý prostor působil, a proč to celé vlastně chcete? Co musíte změnit či doplnit, aby se naplnila vaše nejužasnější představa?

8) Jakou cenu (finanční, energetickou, časovou) to celé bude stát a jste ochotni ji zaplatit? Máte-li jasno, naplánujte si jednotlivé kroky realizace a termíny dokončení s ohledem na roční období.

9) Udělejte to. Protože rostliny v nádobách se snadno přemísťují a přesazují, většina chyb se dá snadno a rychle napravit, pokud se něčemu nedaří. Je zábavné a efektivní spojit se s dalšími „permakulturními balkonáři“ a vyměňovat si zkušenosti, rostliny i různá technická řešení.